

BOGANMELDELSER

Strafrecht der DDR: Lehrbuch/von e. Autorenkollektiv unter Leitung von John Lekschas, - 1. Aufl. - Berlin: Staatsverlag der DDR, 1988. - 399 ss.

1. Brynolf Honkasalo, den finska straffrättens okränkta mästare, hävdade att straffrätten är den bästa politiska barometern. Vissa händelser i dagens östblock synes bekräfta detta. Efter att Polen fått en ny regering skall straffrätten reformeras. Händelserna i DDR hösten 1989 kommer säkert inte heller att lämna straffrätten oberörd. Även läroböcker torde kunna uppfattas som återspeglare av tidsandan och den politiska verkligheten. Detta gör varje recension av kanoniserade läroböcker, typ »Strafrecht der DDR«, till ett särdeles vanskligt företag. Är det någon mening med att lyfta fram det som kanske ingen mera håller för sant och riktigt? Trots dessa betänkligheter tror jag ändå att det med hänsyn till den tysk-tyska straffrättsutvecklingen kan vara värt mödan att möjligtast kortfattat kommentera boken.

2. År 1968 stiftades en helt ny strafflag för DDR. Med utgångspunkt i det nya rättsläget har två omfattande läroböcker publicerats. Den först utkom 1976 (2 upplagan 1978) och bar rubriken »Strafrecht. Allgemeiner Teil. Lehrbuch.« Den nu aktuella läroboken utgavs således över 10 år senare. Bägge böckerna är skrivna av författarkollektiv. För 1976 års lärobok fungerade John Lekschas och Joachim Renneberg som helhetsbearbetare och ansvarig redaktion. Därtill kom 18 enskilda författare. Uppställningen är något annan i 1988 års version. Lekschas är ensam ledare för författarkollektivet och man gör för varje kapitel en uppdelning i huvudförfattare och medförfattare. Delvis har samma personer deltagit i bägge verken; till dem hör bl.a. Lekschas, Erich Buchholz och Hans Weber. En annan central källa till DDR-straffrätten utgörs av den sk. paragrafkommentaren till strafflagen, som utkom med en femte upplaga 1987.

Läroboken består av ett förord och 5 kapitel. Trots det för läroböcker modesta sidantalet rör det sig om ett mycket omfattande verk, vilket igen beror på trycktekniken. Bland mängden alternativ och infallsvinklar har jag stannat för några frågeställningar, som hör samman med dogmatik, straffsystem och brottsbegrepp.

3. Den straffrättsdogmatiska forskningen i östtysk tappning har varit nära sammankopplad med begreppet världsåskådning. Det betonas på flera ställen att straffrättsvetenskapen är »ein besonderer Zweig der marxistisch-leninistischen Gesellschaftswissenschaft« (19) och dess forskningsresultat skall enbart uppfattas som »wissenschaftliche Teilelemente der unter Führung der Partei der Arbeiterklasse sich vollziehenden Gestaltung der entwickelten sozialistischen Gesellschaft« (20). Denna koppling till en viss världsåskådning ger som resultat mycket stora krav på straffrättsvetenskapen. Den får en stark sociologisk och politologisk prägel; bl.a. skall »die Gesetzmässigkeiten der Entwicklung des Strafrechts im Sozialismus und Kommunismus« (19) upptäckas och kommenteras. Någon vanlig rättspositivism i form av systematisering och tolkning av regler och principer är det ingalunda fråga om. Detta förklarar delvis den flitiga användningen av straffrätt och kriminalitet utan några som helst problem med cirkeldefinitioner; i socialismen finns det rent objektivt vissa beteenden som inte kan tolereras och därför hör till klassen »brott«. Likaså leder denna form av straffrättsvetenskap till ett nära samarbete med kriminologin. Skillnaden mellan dessa grenar torde vara mer eller mindre obefintlig. Några tvivel på vetenskapligheten hos denna verksamhet finns inte heller: »die Strafrechtswissenschaft ist ein System von wissenschaftlichen Aussagen« (20). Man kan således säga att läroboken strävar efter att integrera straffrätt, filosofi och empirisk samhällsvetenskap. Denna uppgiftsbestämning för straffrättsvetenskapen måste stämpla varje ensam för-

fattare till en lärobok i socialistisk straffrätt som lidande av höggradigt storhetsvansinne. Men för ett kollektiv på 20 personer kan det eventuellt lyckas att integrera straffrätten i en helhetsanalys av samhällets sociala, politiska, kulturella och ekonomiska lagbundenheter. Vad jag kan se uppfyller inte läroboken dessa högt ställda anspråk. För det första har själva den dogmatiska systematiseringen och tolkningen getts oproportionerligt lite utrymme. Centrala frågor som uppsåt, försök och delaktighet avklaras på några få sidor, vilket betyder att den gamla läroboken fortfarande måste användas. Denna dogmatiska torka är kanske en medveten strävan att hålla distans till den västtyska straffrättsvetenskapen. För det andra håller de »integrerande« avsnitten sig på en liturgisk-pratig nivå, där det nya, kritiska och samtidigt utmanande lyser med sin frånvaro. (Angående en »intern« kritik av boken, se Uwe Ewald i Staat und Recht 1989 s. 947-950).

Samtidigt bör man i rättsvisans namn beakta bokens förord, som är av senare datum än själva huvudtexten. Här säger Lekschas att DDR som ett utvecklat socialistiskt samhälle har genomgått och genomgår som bäst stora sociala och ekonomiska förändringar. Straffrätten som en del av denna process går mot allt större individcentering. Samhället hyser ännu kriminalitetsskapande faktorer och kunskapen om dessa påverkar även straffrätten. Den snabba samhällsdynamiken föranleder Lekschas att konstatera att boken inte uppfyller alla de krav som dagens samhällsutveckling ställer på straffrätten. Detta kan kanske tolkas så att problemen med utgivandet (hösten 1984 hade man enligt uppgift redan hunnit långt) har enligt Lekschas gjort åtminstone vissa avsnitt föråldrade. Männe inte andra avsnittet i kapitel I »Wesen und Funktion des Strafrechts in der Ausbeutergesellschaft« hör till en förfluten tid?

Uppgårelsen med utsugarsamhällets borgerligt-imperialistiska straffrätt inleds med ett antropologiskt sökande efter straffrättens rötter. Redan i sin första uppenbarelseform var straffrätten »Klassenstrafrecht ... Instrument des Staates, von ihm gesetzt und durchgesetzt« (28). Straffrätt och brott är framsprungna ur ett dialektiskt förhållande i staten och idén om en evig kriminalitet tillbakavisas; i det kommunistiska samhället kommer ju alla orsaker till brott att vara utplånade.

I dagens imperialistiskt-kapitalistiska utsugarsamhällen beror kriminaliteten på konflikter mellan och inom maktlösa och maktägare. Detta konkretiseras först som en politisk straffrätt, vilken definieras som ett medel för att skydda maktförhållanden i samhället. En annan konflikt ligger i den enskildes kamp mot det rådande egendomssystemet. »Wie beim politischen Strafrecht, so gibt es auch hier kein kausal-mechanisches Ursache-Wirkung-Verhältnis zwischen Verbrechen und Strafrecht, sondern ein dialektisches Wechselverhältnis.« (35) Som tredje konflikt och likaså orsak till brott och straff ser man aggressionen mellan individer; fråga är dock inte om någon medfödd egenskap utan »Die Aggressivität einzelner Individuen ist nichts anderes als der ideologische Reflex der Aggressivität der Verhältnisse.« (36) Sålunda är straffrätten ett resultat av konflikter och det är endast socialismen som kan upphäva detta motsatsförhållande.

Monopolkapitalismens sista fas, imperialismen, utvisar en straffrätt med tre tydliga drag: straffrätten stöder öppet monopolet, antalet kriminaliseringar ökat ständigt och systemet uppvisar allt större tendens att fungera ineffektivt. Konkretiseringen sker sedan med hjälp av västtyskt material. Dess straffsystem med klart antikommunistiska tendenser är slumrande fascistiskt. Och en pålitlig tjänare är den normativa skolan som ger skulden ett innehåll av förkastlighet. Situationen blir ännu värre via massbrottsligheten. Genom att kapitalismen inne-

håller strukturer som skapar konflikt och frustration omvandlar den enskilde sin energi till brott.

Det ovan beskrivna är bara korta utdrag ut den politiska liturgi som boken innehåller. Beskrivningen spelar utan tvivel en viktig roll i sammanhanget, eftersom brottsligheten närmast visar på kapitalismens kris och underlägsenhet. Ett samhälle som inte kan komma till rätta med sina kriminella måste vara dåligt. Samtidigt fungerar fiendebeskrivningen som ett slags bakgrund och introduktion till behandlingen av den socialistiska straffrätten; en straffrätt som är en återspeglning av socialekonomiska realiteter, dvs. ett slags överbyggnad. Även denna straffrätt belastas dock av det förflutna. Visserligen har socialismen avskaffat utsugningen och människan fått en ny livskvalité men pga. inre motsättningar och imperialismens anfall uppstår även i socialismen brottslighet. DDR-straffrätten bekämpar och förebygger brott genom att definiera brott och konkretisera straff. Men samtidigt betonas att straffrättssystemet enbart tillkommer en understödande funktion i samhällsbyggandet. I den mån straffrätten används grundas dess effektivitet på socialismens upphävda klassmotsättningar och resultatet erhålls tack vare ett dialektiskt förhållande mellan avskräckning (repression), samhällsskydd och uppfostran. Detta kompletteras sedan av framställningen i kapitel 5 som bär rubriken »Die Massnahmen der strafrechtlichen Verantwortlichkeit«. Här betonas starkt att straffets huvudfunktion i socialismen är återanpassning av brottslingen. Samtidigt accepteras en viss form av integrationsprevention. I överensstämmelse med detta understryks vikten av att vid straffmätningen ta hänsyn till gärningsmannen som samhällsmedlem.

Här synes mig det paradoxala vara snubblande nära. Det hävdas genomgående i boken att socialismen upphävt brottsorsakerna och straffrätten egentligen spelar en perifer roll för uppnåendet och utvecklandet av det socialistiska samhället. Men samtidigt kan man svårigen värja sig mot intrycket att straffrätten trots allt är något mycket viktigt. Kanske rör det sig om en dialektisk process? Nämda begrepp spelar nämligen en viktig roll i argumentationen kring straffsystemets syfte och berättigande och då närmast som ett slags universalmedel för att slippa ta ställning till straffrättens »evighetsfrågor«. Ett tydligt exempel är generalpreventionen. På ett flertal ställen sägs att det mellan repression och uppfostran (återanpassning) råder ett dialektiskt förhållande. Min tolkning av detta är att mot viss typ av brottslighet hjälper bara hård repression, dvs repressionen är närmast något till imperialismen hörande. Mot all annan brottslighet gäller anpassningen; »Im Unterschied zum Strafrecht aller vorausgegangenen Gesellschaftsordnungen kann das sozialistische Strafrecht mit dem Institut der strafrechtlichen Verantwortlichkeit Ziele verfolgen, die auf die volle soziale Integration der Straftäter in die Gesellschaft gerichtet sind...« (154) Men vad göra med de brottslingar som inte vill bli återanpassade? Och hur tänker man sig att straffsystemet som helhet verkar? På dessa och andra »analytiska« frågor ger boken inget egentligt svar. Som exempel på en mera fungerande dialektik kan nämnas skulden i form av möjlighet att handling annorlunda (§ 5 StGB). Regleringen säges konkretisera »dialektisk determinism« (232). Knappast är denna lösning sämre än mekanisk determinism resp. fri vilja. Ändå hade man väntat sig ett explicit bemötande av invändningen om att människans medvetande också är determinerat av yttre omständigheter.

4. Brottsbegreppet konstrueras i det fjärde kapitlet: »Die Lehre von der strafrechtlichen Verantwortlichkeit«. Framställningen håller sig mycket slaviskt till lagtextens rubriker och indelningar, vilket leder till vissa systematiska inkonsekvenser och oklarheter. Denna »lagbundenhet« torde kunna förklaras med Lekschas' stora inflytande på beredningen av strafflagen.

Två begrepp används som samlingsterm för brottsförutsättningarna, nämligen »die Straftat« och »die strafrechtliche Verantwortlichkeit«.

Det östtyska brottsbegreppet bygger på den gamla tudelningen i objektiva och subjektiva brottsförutsättningar (eller rekvisit). De ovannämnda begreppen torde också svagt anknyta till detta, dvs. »die Straftat« betyder gärningen som objektivt fenomen och »straffrättsligt ansvar« tar mera sikte på gärningsmannens psykiska konstitution; en person har begått en kriminaliserad gärning som han pga. sin skuld måste ta ansvar för. Bestrafningen upphäver sedan den konflikt mellan individ och samhälle som brottet skapat. Först diskuteras de egenskaper som den straffbara gärningen i form av yttre manifestation måste besitta. Härvid förutsätts den straffrättsliga legalitetsprincipen, vilket synes leda till att begreppet »Tatbestandsmässigkeit« ytterst sällan används i det fjärde kapitlet. Enligt en annan tolkning skulle termen de facto utgöra det centrala överbegreppet och framställningen i läroboken bygga på ett slags helhetsbetraktelse, dvs. alla förutsättningarna hör till brottsbeskrivningsenligheten. (Så torde Erich Buchholz i ZStW 1989 s. 943-960 vara att förstå). Jag ställer mig dock tvivlande till denna tolkning, eftersom inget direkt stöd erhålls från själva lärobokstexten.

De uttalade objektiva brottsförutsättningarna är 1) mänsklig gärning (handling eller underlåtenhet), 2) samhällsvidrighet eller samhällsfarlighet, 3) moralisk-politisk förkastlighet, 4) rättsstridighet och 5) straffbarhet.

Handlingen ges en explikation som för tankarna till Welzels finalism samtidigt som man inte är beredd att dra hans slutsatser. Kausaliteten mellan handling och följd säges uppvisa två sidor; en naturvetenskaplig och en normativ. Men egentligen vill man nog låta kausaliteten enbart omfatta det naturvetenskapliga och som ett slags överbegrepp använda »orsakande«; trots konstaterad kausalrelation är följden inte straffrättsligt relevant ifall fråga inte är om »objektiv pflichtwidriges Verhalten« (195). Denna tankemodell torde ha visst släktskap med den västtyska läran om »objektive Zurechnung«. När är då en brottsbeskrivningsenlig gärning samhällsfarlig resp. samhällsvidrig? Något särskilt upplysande svar erhålls inte. Enligt § 3 StGB föreligger vid formell lagöverträdelse inget brott ifall gärningen är obetydlig, (bagatellartad; »unbedeutend«) med hänsyn till medborgarnas intressen, samhället och gärningsmannens skuld. Som synonym används i läroboken begreppet »Geringfügigkeit«, ett uttryck som inte torde göra saken klarare. Ifall detta materiella krav tas på allvar ges domarkären rätt stora möjligheter att ur det straffrättsliga systemet utmönstra vissa typer av gärningar; Buchholz säger att § 3 »dient ... einer permanenten »praktischen« Dekriminalisierung im Bereich der Rechtsanwendung« (ZStW 1989 s. 954). Tyvärr innehåller läroboken mycket lite anvisningar om hur detta stadgande bör tolkas och inga anvisningar alls om hur det har tolkats i rättspraxis. Som redan framkommit kompletteras kravet på icke-ringhet hos lagöverträdelserna med kraven på att gärningen skall vara moraliskt-politiskt förkastlig, rättsstridig och straffbar. Beträffande förkastligheten sägs att varje samhällsvidrig eller samhällsfarlig gärning också är omoralisk utgående från den härskande klassens synvinkel. Rättsstridigheten igen är detsamma som »objektives Unrecht« och formellt vid handen när någon straffbestämmelse överträts. (175). Det oröta utesluts ifall någon av i lagen reglerade rättsfärdigande omständigheter är tillämpliga på gärningen. Då är gärningen rättsligt accepterad och ofta även samhällsnyttig. Straffbarheten betyder igen att varje brott skall beivras med straffrättsliga påföljder. Slutsats: Ifall en formellt brottsbeskrivningsenlig gärning kan konstateras vara bagatellartad faller brottsbeskrivningsenligheten bort. Detta är däremot inte möjligt beträffande gärnin-

gens moraliska dimension; egenskapen följer analytiskt av samhällsvidrigheten eller samhälls-farligheten. De rättfärdigande grunderna utesluter inte brottsbeskrivningenligheten men gör gärningen tillåten. Straffbarheten följer nödvändigt på de andra egenskaperna; däremot kan man på påföljdssidan göra undantag från denna regel. Systemet övertygar inte. När man talar om egenskaper eller förutsättningar finns inbyggt antagandet om att de också kan saknas.

Skuldbegreppet används på tre sätt. I den första betydelsen avses den redan nämnda möj-ligheten (förmåga och tillfälle) att handla annorlunda; »trotz der ihm gegebenen Möglichkei-ten zu gesellschaftsgemäsem Verhalten«. Till denna grupp hör tillräkneligheten och vissa skulduteslutande grunder. Den andra användningen kan omskrivas med termen »verantwor-tungsloses Handeln« och konkretiseras som uppsåt och oaktsamhet. Den tredje användningen gäller straffmätningsskulden.

Uppsåtet definieras i anslutning till målinriktat handlande, varvid den villkorliga formen inte riktigt passar in i sammanhanget. Formeln »sich damit abfindet« tolkas med hjälp av be-greppen ontologisk möjlighet, vilja och misstanke. Oaktsamheten ägnas betydligt större in-tresse. Man torde kunna skilja mellan tre grupper av frågor kring oaktsamheten; a) kunskapen om möjlighetsrelationer och pliktläget; b) existensen av alternativa handlingsmodeller och c) följd och icke följd. Det som regleras i §§ 7 och 8 StGB och följaktligen intresserar, är fall av alternativa handlingsmodeller vartill hör viss negativt värderad följd (skada eller konkret fa-ra). Oaktsamhetens grävsta form, »Leitfertigkeit« är medvetenhet om möjligheterna till följd men gärningsmannen är säker på att kunna undvika detta. Man torde även förutsätta att plik-tenligt beteende kunnat utföras och också lett till följdens utevaro. Den andra formen tar sikte på medveten pliktöverträdelse men bristande kunskap om följden. Här spelar flera faktorer in; gärningsmannens möjlighet till insikt samt möjlighet till pliktuppfyllelse samt hypoteserna om att pliktenligt beteende skulle ha gett följdfrött beteende. Den tredje formen är bristande kunskap om både följd och plikter. I sig följs här det normala mönstret, dvs. gärningsmannen skall ha haft möjlighet till insikt om plikter och risker samt möjlighet till pliktenligt handlande. Det som kommer till är kravet på att okunskapen om plikter skall ha berott på ansvarslös lik-giltighet eller disciplinlös inställning. Här riktar läroboken faktiskt rätt från kritik mot den sistnämnda oaktsamhetsformen pga. av dess obestämdhet och cirkelnatur. Vid behandlingen av skulduteslutande grunder görs ingen koppling till ovannämnda möjlighetskrav. Detta hade dock varit av nöden, eftersom § 10 StGB explicit anknyter till oförmåga att följa plikter. Bun-denheten till lagens systematiska lösningar märks likaså klart vid behandlingen av villfarelsen. Eftersom lagen tiger om rättsvillfarelse tas den i stort inte alls upp. Faktavillfarelse sägs igen utesluta uppsåtet. Tillåtet risktagande, som behandlas i samband med skulden, betraktas igen som en rättfärdigande grund. Detta verkar inte helt konsekvent eftersom risktagande mera hör samman med obetydligheten än med rättfärdigande grunder, typ nödvärn. Omdöme: Lärobokens brottsbegrepp är inte någon särskilt lyckad konstruktion. Det bör vara skillnad mellan lagtextskommentar och rättsvetenskap!

Dan Frände

Helsingfors Universitet

The Death Penalty: World Wide Perspective by Roger Hood. Oxford University Press, 1989, 182 sider, pris: £17,50.

På foranledning af UN's Committee On Crime Prevention and Control har Roger Hood fra universitetet i Cambridge skrevet rapporten »The Death Penalty«. Rapporten foreligger nu i bogform. Den skal indgå i materialet til den 8. UN Congress On the Prevention and the Treatment of Offenders, der finder sted på Cuba fra den 27. august til den 7. september 1990.

Det er ikke første gang, De Forenede Nationer har foranlediget rapporter om dødsstraf udsendt. Tidligere er fremkommet Marc Ancel: *Capital Punishment* (1962) og Norval Morris: *Capital Punishment - Development 1961-65* (1967). Begge disse rapporter bygger på spørgeskemaer udsendt af UN. Sådanne spørgeskemaer er fortsat udsendt til medlemslandene hvert 5. år. Hood lægger imidlertid ikke skjul på, at besvarelserne ikke er nogen sikker kilde. Han har derfor også brugt andre kilder, specielt har han haft adgang til Amnesty Internationals arkiver. Der gøres omhyggeligt i noter opmærksom på kilden til de forskellige oplysninger, bogen indeholder. Det er tydeligt, at der er lagt et meget stort arbejde i at få så sikre oplysninger som muligt frem. Alligevel er det klart, at der fortsat hersker betydelig usikkerhed om, hvorledes virkeligheden ser ud i mange lande.

I bogens 1. kapitel gives en oversigt over den nuværende status for bestræbelserne på afskaffelse af dødsstraffen. Bevægelsen har haft succes i Vesteuropa, hvor den sidste henrettelse fandt sted i Tyrkiet i 1984. Det samme kan med nogen ret siges om de lande, der er udgået fra den vesteuropæiske kulturkreds. Dette gælder således ubetinget Canada, hvor dødsstraffen blev afskaffet i 1972, men også USA, hvor Højesteret i 1972 fastslog, at den måde, dødsstraf blev anvendt på i USA, var forfatningsstridig. Det skøn, der blev udøvet af domstolene ved anvendelsen af dødsstraf var for tilfældig og diskriminerende. Siden 1976 er der imidlertid i 37 enkeltstater i USA gennemført lovgivning, der skulle fastsætte tilstrækkelig nøje kriterier for dødsstraffens anvendelse til at lovgivningen opfylder forfatningens krav. I 25 af disse stater har man efter Hoods oplysning endnu ikke gennemført nogen henrettelse. I Østeuropa kan man også se, at dødsstraffen kommer under diskussion. Østtyskland har afskaffet den, og som en historisk ironisk detalje kan nævnes, at Ciaucescu i Rumænien inden sin henrettelse nåede at fremsætte forslag om at man i lovgivningen skulle begrænse dødsstraffen til specielle sager vedrørende statens sikkerhed og landets suverænitet.

Endvidere kan der i Sydamerika påvises en bevægelse til fordel for afskaffelsen af dødsstraf. Det er dog klart, at denne bevægelse forstyrres i tilfælde af politisk magtkamp.

I andre dele af verden ser det ganske anderledes ud.

Den islamiske verdens forsvarer dødsstraf, der er i overensstemmelse med fundamentalistisk retsopfattelse.

I Asien fastholder Japan brugen af dødsstraf som værende i overensstemmelse med befolkningens indstilling. I Folkerepublikken Kina har man i begyndelsen af 1980'erne i forbindelse med store kampagner imod kriminalitet udvidet anvendelsen af dødsstraf. Det samme gælder en række andre asiatiske lande.

I Afrika er det ganske almindeligt, at lovgivningen giver mulighed for at anvende dødsstraf.

Bogens 2. kapitel beskæftiger sig med en udvidet anvendelse af dødsstraffen. Her er det navnlig bemærkelsesværdigt i hvilken grad narkotikaforbrydelser har medført nye dødsstrafmuligheder. Der opregnes nu 22 lande, hvor dødsstraf i visse sager om narkotika er obligatorisk. I Malaysia indebærer besiddelsen af f.eks. 15 gram heroin eller 200 gram cannabis en for-

modning om, at den pågældende er forhandler, og med mindre denne formodning kan modbevise, skal der idømmes dødsstraf. I Singapore er der mulighed for at anvende dødsstraf, hvis der konstateres besiddelse af mere end 3 gram morfin. I Iran er der i 1989 gennemført en ny lov, hvorefter besiddelse af mere end 30 gram heroin eller 5 kg hash gør dødsstraf obligatorisk.

Et er imidlertid, som Hood rigtig bemærker, hvad der står i loven, noget andet er, hvad der sker i praksis. Dette spørgsmål behandles i bogens 3. kapitel, hvoraf det fremgår, at antallet af henrettelser faktisk har været faldende i løbet af 1980'erne - hvis man skal bygge på de oplysninger, der er indsamlet af Amnesty International. Efter dette skulle der hvert år verden over blive henrettet mindre end 1000 personer.

I 1984 vedtog De Forenede Nationers økonomiske og sociale råd 9 beskyttelsesregler til sikring af rettighederne hos personer, der kunne blive ramt af dødsstraf. Hood gennemgår i et af bogens kapitler disse regler og i hvilket omfang, de efterlevs i praksis. Et indlysende krav er, at der skal foreligge en ordentlig procedure inden en dødsstraf fastsættes. Alligevel er der i de senere år gennemført love, der har til formål at gennemføre sagerne hurtigere. Dette kan givetvis føre til større usikkerhed i grundlaget for dødsstraffen.

I mange lande er der ikke sikret en tiltalt kvalificeret juridisk hjælp. Dette til trods for at amerikanske undersøgelser har vist, at en af de mest afgørende faktorer for, om en sag falder ud til dødsstraf eller ej, er kvaliteten (og omkostningerne) ved den juridiske assistance.

På den anden side er det vigtigt, at fremhæve, at juridiske garantier ikke løser problemet med dødsstraf. Den omstændighed, at den amerikanske højesteret i 1972 forbød anvendelsen af dødsstraf under den hidtidige lovgivning har som tidligere nævnt medført, at der er gennemført en ny og mere detaljeret lovgivning med flere garantier. Dette har imidlertid igen medført, at den gennemsnitlige tid, der går, fra en dødsstraf bliver ikendt, til den fuldbyrdes, evt. med henrettelse, er forlænget fra 2 til 7 år. Det har været forsøgt, om en sådan udstrækning af opholdet på »Death Row« ikke i sig selv indebar en overtrædelse af den amerikanske forfatnings forbud mod straffe, der er »grusomme og usædvanlige«. Dette har højesteret imidlertid ikke antaget. Det oplyses i øvrigt, at der i Japan har været et tilfælde, hvor en person var under dødsstraf i 33 år.

Det problem, der gav anledning til perioden uden dødsstraf i 1970'ernes USA, nemlig spørgsmålet om, hvorledes man kan anvende dødsstraf i få tilfælde, uden at det antager tilfældighedens karakter og giver anledning til diskrimination, behandles i et selvstændigt kapitel. Hood refererer et stort antal kriminologiske undersøgelser. Resultatet kan sammenfattes derhen, at uanset de bestræbelser, der har været udfoldet for at fastlægge bestemte retningslinier for domstolene, er det fortsat således, at det virker noget tilfældigt, hvilke af de mange gerningsmænd til gerninger, der kan medføre dødsstraf, der faktisk får en sådan dom. Uanset hvilken målestok der anvendes, synes det at være således, at der altid vil kunne påvises tilsvarende sager, der har fået et andet udfald. Racemæssig diskrimination er det heller ikke lykkedes at udgå. Statistikken viser, at en sort morder hvis offer er hvid har en mange gange større risiko for at blive idømt dødsstraf, end tilfældet er i den modsatte kombination.

Et kapitel er helliget spørgsmålet om dødsstraffens afskrækkende virkning. En række undersøgelser udført ud fra forskellige metoder refereres. Ikke overraskende er konklusionen imidlertid, at forskningen ikke har været i stand til at nå så sikre resultater, at forskere med forskellige udgangsforestillinger har været i stand til at opnå enighed. Hood mener dog, med stor forsigtighed, at der er mest, der taler til gunst for dem, der ikke mener, at dødsstraf har nogen afgørende indflydelse på befolkningens sikkerhed.

Endelig indeholder bogen et kapitel om den offentlige mening og befolkningens kendskab til emnet. Almindelige opinionsundersøgelser viser ofte, at der i befolkningerne er flertal for dødsstraf. Nogle har hævdet, at en sådan indstilling ikke kunne ændres, i hvert fald kun ændres meget langsomt, idet individers indstilling til et sådant spørgsmål beror på følelsesmæssige og moralske værdier. På den anden side har det faktisk vist sig, at den offentlige mening kan ændre sig forholdsvis hurtigt. I USA var 63% for dødsstraf i 1953. Andelen faldt til 40% i 1965. I 1986 målte man imidlertid 71% for dødsstraf.

I lande som England og Canada har der været flere forsøg på at få dødsstraffen genindført. Hver gang der er truffet politisk beslutning, har man vidst, at et flertal i befolkningen gik ind for dødsstraf. Alligevel har politikerne modstået presset. I forbindelse med redegørelser for befolkningernes indstilling er der iøvrigt en bemærkelsesværdig oplysning om, at man både i Sovjetunionen og USA og også i et land som Indien har fundet helt overvejende tilslutning til dødsstraf blandt dommere og andre jurister. Den indiske undersøgelse viste tilmed, at der var endnu stærkere opslutning om dødsstraffen blandt andre akademikergrupper. Det er klart, at med en sådan indstilling blandt opinionsledere, kan man vanskeligt forestille sig dødsstraffen afskaffet.

Omvendt fremhæver Hood, at når man først i et område som Skandinavien definitivt har afskaffet dødsstraffen, kan man meget vanskeligt forestille sig, at den bliver genindført. Afstandtagen overfor dødsstraf bliver en del af den folkelige bevidsthed. Dette er sikkert rigtigt. Jeg tror, at et forsøg på genindførelse af dødsstraf i nogen af de nordiske lande ville rejse en ægte protestbølge. Hvis denne antagelse er rigtig, viser den på den anden side noget om, hvor lidt man kan bygge på almindelige opinionsundersøgelser. Der kan jo nemlig stadig f.eks. i Danmark laves undersøgelser, der viser stærk tilslutning til dødsstraf på specielle områder.

Samtidig med at jeg læste Hoods bog, læste jeg tilfældigvis et par avisartikler vedrørende dødsstraf. I Berlingske Tidende var der den 29. december 1989 en kronik »Til forsvar for dødsstraf« af chefredaktøren for det russiske tidsskrift »Menneske og Loven«. Vladimir Sirenko fortæller her, hvorledes man i USSR arbejder på en revision af straffelovgivningen, der indebærer en indskrænket brug af dødsstraf. Men netop samtidig er der sket en overordentlig voldsom stigning af grove forbrydelser, herunder voldsforbrydelser. Det nævnes, at antallet af overlagte mord i første halvdel af 1989 steg med mere end ¼ sammenlignet med året før. Sirenko citerer en række læserbreve med reaktion overfor tanken om en liberalisering af straffene. Han fremhæver betydningen af, at et spørgsmål som dette underkastes bred offentlig debat. Det er trods alt Sirenkos forudsigtelse, at processen ender med en humanisering af strafudmålingen og en reduktion af antallet af paragraffer som hjemler dødsstraf. Men altså ingen afskaffelse.

I Politiken havde den rumænskfødte forfatterinde Herta Müller et indlæg den 31. december 1989. Herta Müller er rumæner tilhørende det tyske mindretal, men nu bosat i Vesttyskland. Hun beskriver, hvorledes hun er imod dødsstraf. Men samtidig fortæller hun om den angst, rumænere har følt overfor Ciaucescu og hans sikkerhedsstyrke. Overfor truslen om at sikkerhedstropperne skulle befri Ciaucescu og hans kone, finder hun det berettiget, at de blev dødsdømt og eksekveret.

Hun beskriver også, hvorledes frygten vil leve i befolkningen, så længe sikkerhedstropperne sidder i landets fængsler. Forestillingen om den næste masacre vil hænge som et spøgelse over det udstrakte land, skriver hun, og hun fortsætter: »Hvem kan hævde, at denne forestilling, ef-

ter alt det, der er sket, ikke er berettiget? Hvem kan bebrejde folket denne angst? Det kan den, der er for menneskerettigheder, ikke tillade sig.«

Nu drejer det sig jo imidlertid ikke om at bebrejde folk, at de er bange, men om at de giver efter for denne frygt og griber til dødsstraf. Netop i en sådan opgørelsens time er risikoen for helt uforholdsmæssige reaktioner til stede. En fuldbyrdet dødsstraf kan ikke gøres om. Selv om man senere, som vi jo har set mange eksempler på, skulle finde grundlag for at rehabiliterer den dømte, hjælper det jo ikke meget.

Hans Henrik Brydensholt
Øster Landsret, København

S. M. Kassin & L. S. Wrightsman. The American Jury on Trial: Psychological Perspectives. Hemisphere Publ. Corp., New York, London 1988. 232 s. £25.00 (ill.)/12.00 (paper).

Jurysystemet, själva fundamentet i det amerikanska rättsväsendet, har under de senaste 20 åren hotats av inskränkningar. 1970 bröt Högsta Domstolen en flerhundraårig tradition när man godtog en fällande brottmålsdom, till vilken en jury bestående av endast 6 jurymän (mot traditionellt 12) kommit. Och två år senare fatställdes ett annat fällande juryutslag, som fattats med en majoritet på 9 av 12 jurymän (vilket traditionellt skulle ha inneburit en »hung jury« och ny rättegång).

Eftersom varje år över 3 miljoner amerikaner kallas att tjänstgöra som jurymedlem (att avgöra över 300.000 ärenden, såväl brottmål som tvistemål) har det givetvis också varit en statsfinansiell strävan att begränsa användning av jury. Högsta Domstolen har därvid biträtt en sådan strävan genom att slå fast att vissa civilmål kan anses vara av för komplicerad natur för att avgöras av lekmän. Annars är det en konstitutionell rätt för varje svarande eller tilltalad att på begäran få sin sak avgjord av jury. Och juryn avgör då inte endast till vilken parts förmån avgörande ska ske utan också exempelvis storleken av ett skadestånd eller om dödsstraff ska utdömas. Dessutom kan juryn gå utanför lagen om man anser den vara inadekvat i det enskilda fallet (nullifikationsrätt).

Självfallet ger ett så stort utrymme för lekmän upphov till en återkommande kritik mot systemet, inte minst när ett uppmärksammat mål får ett juryutslag som går emot en opinion eller intressegrupp. När en jury i Texas (1985) dömer Texaco att betala 10 miljarder dollar i skadestånd till ett mindre lokalt oljebolag eller när en helvit jury (1980) frikänner fem Ku Klux Klan-medlemmar, som skjutit ihjäl fem deltagare i en anti-rasistisk demonstration (och sårat ytterligare sju) i Greensboro, North Carolina, hörs givetvis starka röster som ifrågasätter den amerikanska juryns enväldighet. Kritikerna menar att juryn är en kostsam anakronism med en inbyggd mekanism för felslut, att juridiken är för svår för jurymän i civilmål och att de i brottmål låter sig styras av känslor och fördomar.

Men försvararna är i majoritet: Juryn representerar det allmänna rättsmedvetandet och en förutsättningslös utgångspunkt – det finns inget som kan ersätta det sunda förnuftet när det gäller att värdera de båda sidorna i en konflikt.

Till försvararna hör psykologiprofessorerna Kassin och Wrightsman, som ur ett psykologiskt perspektiv granskat juryns fördelar och nackdelar. Kritikernas påstående att juryn saknar erforderlig kompetens avfärdar författarna med att det ankommer på parterna och inte minst på rättens ordförande att göra rättsfrågan så enkel att även en juridiskt oskolad person

kan avgöra den. Kassin och Wrightsman menar vidare att folk i allmänhet har en god förmåga att övervinna sina fördomar när de deltar i en jury. Ålder, kön, klasstillhörighet etc. slår inte igenom annat än när saken står och väger. Däremot har politiska och moraliska värderingar en betydande inverkan om målet i fråga – som exempel vid våldtäkt eller utdömande av dödsstraff – har just sådana dimensioner.

Vad man kan göra för att minska de personliga värderingarnas influens är framför allt ett effektivare urval av jurymän. Uppfattningen att varje mål har sin »idealjury« för vardera parten har det senaste decenniet skapat en veritabel industri, där parterna hämtar hjälp från konsulter i psykologi, sociologi etc för att bäst kunna utnyttja sin rätt att diskvalificera »partiska« jurymedlemmer. Kassin och Wrightsman understryker samtidigt att det »vetenskapliga« juryvalet inte kan drivas hur långt som helst, eftersom det trots allt är bevisens styrka som avgör utgången och då det inte med säkerhet går att förutsäga hur en viss person kommer att fungera i en jury. När 12 för varandra tidigare okända personer ska träffa ett enhälligt beslut träder en speciell dynamik i funktion – just genom enighetskravet (som uppnås i ca. 95% av fallen), framtvings en allsidig belysning av bevisfrågorna. Därför är det också helt förkastligt att börja rucka på detta krav (medan det däremot är mer tveksamt om 12 är det perfekta talet för en jury – mycket talar för att det aktiva deltagandet och därmed dynamiken är bättre i en något mindre grupp).

Juryns problem är i övrigt inte specifika – den står inför samma svårighet som varje domare: Att värdera bevisning och relatera den till ett beviskrav.

Försök att i efterhand kvantifiera beviskravet i brottmål – att göra det under överläggningen är inte tillåtet (!) i amerikansk rätt – har visserligen visat att juryn upprätthåller ett lägre krav än juristdomare (ca. 80% jämfört med ca. 90%). Men utöver detta – och att det också visat sig att jurymän är mer benägna än domare att godta invändningar om nödvärn – finns det föga som gör de förra mindre lämpade än de senare att värdera bevisning. Med detta konstaterande går Kassin och Wrightsman i sin redogörelse igenom de vanligaste svårigheterna vid bevisvärdering, bl.a. oförmågan att skilja mellan en persons allmänna trovärdighet och hans tillförlitlighet som vittne, identifieringar som anses vara säkra, irrelevant (eller otillåten) bevisning som ändå blir beaktad etc. Att jurysystemet bör behållas och att det kan förbättras genom bättre hjälp från juristerna och mer hjälp från experter såsom vittnespsykologer, är författarnas slutsats. För en svensk läsare med Palme-målet i färskt minne fungerar boken dock sämre som en lovsång till lekmannainflytandet, snarare understryker dess slutsatser vad tingsrättsdomen mot Christer Pettersson visade: Att lekmanndomare tillämpar ett lägre beviskrav och/eller övervärderar identifikationsbevisning.

Christian Diesen

Stockholms Universitet

Leon Radzinowicz – Roger Hood: A History of English Criminal Law and Its Administration from 1750. Volume 5. The Emergence of Penal Policy. London. Stevens & Sons 1986. 1101 pp. 1. Fråga är om femte bandet i en serie som behandlar den engelska straffrättens historia. De fyra första banden har ensam skrivits av Leon Radzinowicz – känd professor och långvarig ledare för Kriminologiska institutet vid Cambridge universitet. De fyra första banden utkom mel-

lan åren 1948-1968. Medförfattare till det femte bandet är *Roger Hood*, professor vid Oxfords All Souls College.

Alla seriens band är monumentala i sin grundlighet och omfattning. Så innehåller t.ex. den nu aktuella boken en bibliografi på 258 sidor. Resultatet av denna grundlighet och noggrannhet blir att serien (minst) utgör en utomordentligt viktig sekundärkälla för den som är intresserad av ifrågasvarande tidsepoks historia.

I det nu aktuella bandet riktas intresset mot en tidsperiod som inleds på 1830-talet och avslutas med första världskrigets utbrott. Författarna säger i förordet att under denna period föddes såväl kriminologin som kriminalpolitiken. Enligt dem har intresset för att utforska tidsperioden ökat av det faktum att det då rådde en växelverkan mellan England, kontinenten och USA. Författarna ser periodens historia som en berättelse om återkommande dilemman, av vilka flera fortfarande är aktuella.

2. Radzinowicz och Hood redogör inte för arbetets mål eller metodiska synvinkel. Historieforskaren *David Philips* har betecknat den i Radzinowiczs tidigare arbeten omfattade metoden enligt följande: En modern kriminolog riktar sitt intresse mot frågan hur det moderna engelska systemet har utvecklats. För Radzinowicz har reformerna inneburit framsteg och han har inte uppmärksammat samhällets socialhistoria. Se Philips i antologin Stanley Cohen – Andrew Scull (eds), *Social Control and the State*, 1986 (1983), s. 51-52. (I denna bok presenteras den sk. revisionistiska historieskrivningen, som i många avseenden avviker från Radzinowiczs uppfattning, som bygger på tron på fortsatt framåtskridande).

Det är mycket givande att jämföra Radzinowicz och Hoods arbete med den ungefär samtidigt utgivna monografin *Punishment and Welfare. A history of penal strategies*, 1985, skriven av *David Garland*, kriminolog vid Edinburghs universitet. I böckerna behandlas fenomen som till väsentliga delar härrör från samma tidsperiod, men både forskningsmetod och -uppgift skiljer böckerna åt.

Garland separerar tidsperioderna 1865-1895 och 1895-1914. Under den förstnämnda perioden formades det sena viktorska straffrättsystemet. Under den senare uppkom enligt Garland det moderna påföljdssystemet. (Han använder beträffande det moderna helst termen »penalty« istället för »penal system«). Garland anser sig i första hand använda en historisk metod och i arbetet dominerar förklaringen av hur det moderna påföljdssystemet uppkom.

I en artikel skriven tillsammans med *Peter Young* uppställer Garland som målsättning att man i forskningen av påföljdssystemet bör komma bort från penologin och i stället närma sig en analys av ifrågasvarande sociala system: se deras inledning i antologin Garland – Young (eds), *The Power to Punish*, 1983, s. 1-36. Garland nöjer sig inte med att söka förklarande faktorer enbart från straffideologin. Däremot för Radzinowicz är det i första hand ideologiska förändringar som förklarar utvecklingen (se förutom serien om den engelska straffrättshistorian även monografin Radzinowicz, *Ideology and Crime*, 1966).

3. Radzinowicz och Hoods arbete består av nio delar. Den första delen behandlar sökandet av brottslighetens rötter och då närmast uppkomsten av den positiva skolan under 1880-talet samt skolans inflytande (som t.ex. lombrososkolans uppkomst och fall).

Englands brottslighet och dess utveckling tas upp i andra delen. Den registrerade brottsligheten minskade från 1860-talet till århundradets slut. Samtidigt som författarna inte tar klart ställning till orsakerna till denna gynnsamma utveckling anger de som en central förklaringsgrund förbättrandet av de sociala förhållandena samt det extensiva bruket av förvisning

(transportation) som påföljd (se s. 123). Kriminalpolitiskt fick utvecklingen den effekten att man vid brottspreventionen ville fästa huvudvikten vid olika kategorier av (återfalls)förbrytarna: »the young potential recidivist, the habitual offender, the confirmed vagrant, the chronic inebriate and the inadequate feeble-minded« (s. 129).

I bokens senare delar behandlas utförligt de kriminalpolitiska åtgärder som planerades och förverkligades med avseende på nämnda kategorier av brottslingar. Bl.a. utreds ibruktagandet av och internationella reaktioner på den obestämda påföljdsformen »preventive detention«, som var avsedd för vaneförbrytare (se särskilt s. 277-278). Den nya påföljdsformen fick inget betydande fotfäste i praktiken. Radzinowicz och Hood konstaterar helt allmänt att engelsmännen var för bundna till den klassiska skolans rättvisetänkande och omfattade aldrig helhjärtat de positivistiska teorierna (s. 287).

Särskild uppmärksamhet förtjänar det 10 kapitlet rörande svagsinta (feeble-minded) förbrytare: »eugeniken trängde in i straffrätten«. Idag när gentekniken möjliggör ingrepp i människans arvs massa är det viktigt att utgående från historiskt material inse vilka kränkningar av människovärdet och andra personliga rättigheter eugenikens åtgärder kan leda till. *Charles Gorings* år 1908 färdigställda undersökning *The English Convict* utgör diskussionens teoretiskt viktigaste bakgrund. (Se kap. 10 samt s. 20-33).

I verkets 12 kapitel behandlas de reformer som genomfördes beträffande unga vuxna förbrytare (young adults), dvs. förbrytare i ålder mellan 16-21 år. Det engelska Borstal-systemet, som då skapades, fick omfattande positiv internationell uppmärksamhet (se särskilt s. 395-397).

I bokens femte del granskas de specialfrågor som hör samman med politiska brottslingar. I den följande eller sjätte delen ges »penal servitude« benämnda straffart en omfattande behandling; både straffartens utveckling och dess karaktär som alternativ till förvisning tas upp. Jämförd med normalt fängelsestraff (imprisonment) fick den nya påföljdsformen rätt liten betydelse (se statistiska uppgifter s. 775-777). Fängelsestraffet utdömdes för högst två år och det verkställdes i lokala fängelser. Däremot måste påföljden »penal servitude« utdömas på minst fem år (minst sju år åt återfallsförbrytaren) och verkställigheten skedde i anstalter för straffångar (convict prisons).

Bokens sjunde del bär rubriken »Beyond Incarceration«. Här behandlas eftervården och alternativen till fängelsestraff. Home Office konstaterade 1880 att målsättningen var att till domstolarnas förfogande utveckla ett så brett urval av straff som möjligt, varvid fallens olikhet kunde beaktas. De påföljdsalternativ som då framkom skulle komma att utgöra grund för det reformarbete som förverkligades följande århundrade (s. 618).

Ibruktagandet av »probation order«-påföljden 1907 väckte stor internationell uppmärksamhet. På den europeiska kontinenten genomfördes ett system för villkorlig dom, som enligt författarna mera liknar det engelska »recognizance« än »probation«-systemet. I boken förklaras den ringa framgången för »probation« med att den kontinentala kriminalpolitiken starkt stödde sig på vedergällningstanken (s. 643).

Verkets åttonde del behandlar diskussionen som fördes kring dödsstraffet och kroppsstraffen samt avståndet från dessa straffformer. Så erbjuder t.ex. filosofen *John Stuart Mills* motivering för dessa straffarter förvånande läsning (se s. 685-686 och 711).

Den avslutande nionde delen bär rubriken »Distributing Justice«. Här ges tidiga strävanden efter att reglera straffmätningen en omfattande granskning. Dessa försök innehåller intressan-

ta anknytningspunkter till dagens internationella diskussion. Bl.a. ifrågasattes i ett uttalande från 1867 den lindriga straffnivån för brott mot person och då i jämförelse med att egendomsbrotten bestraffades absurt strängt (s. 742).

4. I författarnas epilog konstateras att den undersökta tidsperioden bevisar en rätt massiv rörelse bort från frihetsstraff och en växande misstro till asylumteorin. Detta bidrog enligt Radzinowicz och Hood till att skapa en optimistisk syn på utvecklingen av brottslighet och dess kontroll, en optimism som kännetecknade den kriminalpolitik som fördes mellan världskriget (s. 778). – Det återstår att se om serien fortsätts med ett verk rörande tiden efter första världskriget (jfr den färska historien om britisk kriminologi ända till året 1987: Paul Rock (ed.), *British Journal of Criminology*, Vol. 28 No. 2 1988).

Raimo Lahti

Helsingfors universitet

Willem de Haan: The Politics of Redress. Crime punishment and penal abolition. Unwin Hyman. Worcester 1990.

Jag vet inte om det skall tolkas som ett utslag av dansk humor att redaktören för Ntfk sände recensionsexemplaret av denna bok till mig – eller är det frågan om ett diskret sätt att göra en seniorkriminolog uppmärksam på vad som nuförtiden är moderiktigt?

Hur som helst, att läsa igenom boken var inte bortkastad möda, inte heller särskilt frustrerande. Willem de Haan har tagit sin uppgift på allvar och försöker lägga fram en egen helhetsyn på basen av tidigare artiklar och en mängd litteratur, som fyller notapparat och litteraturförteckning. Författaren är abolitionist och vill ersätta det nuvarande kriminalpolitiska systemet med ett helt nytt system. »Redress«-begreppet, som förekommer i boksiteln och som alltså här avser något slags återställande eller åtgärdande av en problematisk situation, definieras först i bokens sista kapitel: Det gäller att avstå från sådana äldre definitioner, som ger ett problem etiketten sjukdom, brott etc., och i stället på basen av en grundlig analys av situationen hitta en för just detta problem lämplig lösning. Äldre kulturers erfarenheter av olika slags problemlösningar bör utnyttjas.

Men innan författaren presenterar dessa rekommendationer går han igenom de nuvarande kriminalpolitiska ideologierna. Till den kritiska kriminologins last lägger han att den enbart är intresserad av vissa brottstyper, speciellt ekonomisk brottslighet, i stället för att ställa frågan om straffande överhuvud är berättigat. Den nyklassiska kriminalpolitiken har, enligt författarens uppfattning, enbart sysslat med frågan om rättvis proportion mellan gärning och straff. Den liberala kriminalpolitiken har tvingats uttömma sina krafter i kampen mot den allt hårdare straffmentaliteten.

Författaren bygger av naturliga skäl sina bedömningar på förhållandena i sitt hemland, Holland. Han utgår sålunda axiomatiskt från att fångtalen växer och straffmentaliteten tilltar, som ett universellt fenomen. En nordisk läsare kan inte utan vidare skriva under dessa teser; åminstone i Finland går ju fångtalet stadigt nedåt, till stor del på grund av den liberala kriminalpolitiken. Och i Norden är det faktiskt inte särskilt vanligt att i tecknet av något slags söningsideologi se som straffets uttryckliga och enda uppgift att låta ett visst mått av lidande uppväga det onda som brottet inneburit. Måne vi inte i Norden fortfarande förväntar oss att straffsystemet skall vara ändamålsenligt?

Även i Norden finns förstås abolitionister, framförallt i Norge. Det är inte svårt att sympatisera med deras humana och idealistiska attityder. Men så snart man börjar fundera på hur det abolitionistiska problemlösandet skall gå till i andra fall än sådana okomplicerade brott mot individer som t.ex. stöld och misshandel, inställer sig svårigheterna. Åtminstone duger inte svaret att flertalet brott kan strykas ur strafflagen och ersättas av administrativa påföljder; vi vet redan vad ett sådant utbyte av enbart påföljdens namn kan innebära. Än mindre acceptabel är repliken »det där får väl juristerna reda ut på något sätt«!

I Finland har de abolitionistiska strömningarna i kriminalpolitiken närmast begränsat sig till de förhållandevis framgångsrika strävandena att introducera olika slag av förlikning - dock inte utan bittra interna dispyter om huruvida det alls skall anses acceptabelt att härvid verka inom ramen för det nuvarande systemet.

Lägger författaren fram konkreta förslag? Han avvisar resolut tanken på att finna användbara modeller i det förflutna. Den bland amerikanska abolitionister populära kubanska modellen står inte heller till förfogande - Kuba har redan för länge sen övergett den lösningen och infört ett sedvanligt domstolssystem. Såvitt jag vet har de s.k. kamratdomstolarna i de europeiska socialistiska länderna gått ett liknande öde till mötes.

Författarens egna visioner förblir sålunda försiktiga och vaga. Intrycket av att han vill se sig själv som företrädare för en moraliskt överlägsen ståndpunkt kvarstår dock.

Här har vi, som har klandrats för att vara »nyklassiker« (i Norden ett ofta slarvigt använt, oklart begrepp), gjort vårt bästa för att åstadkomma ett mer rationellt system, lindrigare straff, fler påföljder i frihet och allt tommare fängelser samt försökt förbättra offrets ställning. Är alla dessa bemödanden då fåfänga, eftersom vår grundläggande utgångspunkt en gång för alla varit oriktig? Kan vi då ens trösta oss med att vi, liksom abolitionisterna, haft som mål att minska lidandet i samhället?

Inkeri Anttila
Helsingfors

Wilhelm Gallas: Studien zum Unterlassungsdelikt. Decker & Müller. 95 sider.

Fremstillingen indeholder 2 af forfatterens tidligere ikke-offentliggjorte værker. Den første fremstilling, »Das Wesen des strafrechtlichen Unterlassens und seine Stellung im System der Verbrechenslehre«, omhandler de egentlige undladelsesdelikter, som består i undladelse af at opfylde en påbudsnorm. Strafbarheden forudsætter altid her selvstændig lovhjæmmel, der tager sigte netop på undladelsen. Den anden fremstilling, »Die Garantspflicht des Unterlassungstäters«, omhandler de uegentlige undladelsesdelikter. Det drejer sig om tilfælde, hvor loven beskriver strafbare positive handlinger, således overtrædelse af forbudsnormer, men hvor man ved fortolkning retligt sidestiller en undladelse med den i straffebestemmelsen beskrevne positive handling.

I den første fremstilling rejser forf. spørgsmålet om den strafbare undladelses væsen, og diskussionen fører her i retning af selve begrundelsen for den strafbare undladelse.

Forf. anfører således, at en undladelse kan begrundes såvel internt som eksternt.

Den interne begrundelse ligger i, at undladelsen er blevet realiseret ved selve den undladendes person. Til belysningen af dette anvender forf. andet end traditionel jura, idet han benytter

dele af den af Sigmund Freud udviklede lære om ubevidste fortrængninger og underbevidsthedens betydning. Genstanden for de fortrængte drifter er, anfører forf., indholdet af det konkrete handlingspåbud.

Efter en almen psykologisk inddragelse i tilfælde, hvor en adfærd kan karakteriseres som en undladelse i vid forstand, inddrages på ny den strafferetligt relevante undladelse, og herved er forf. nået til den externe begrundelse: Konstateringen af, at der foreligger en undladelse, er således resultatet af retsordenens sammenligning mellem den faktiske adfærd og en tænkt adfærd.

Spørgsmålet om, hvorvidt der foreligger en undladelse, skal ses fra retsordenens synspunkt. Kærnepunktet er, at den handling, som retsordenen forestiller sig og dermed forventer, er udeblevet. Den strafferetlige undladelse er således et tankebillede, og bedømmelsen vil derfor altid kun kunne resultere i en sandsynlighedsdom.

Forf. bibringer dernæst nogle betragtninger omkring undladelens sociale indhold. Forf. anfører bl.a., at undladelens sociale betydning, for hvis skyld det strafferetlige indgreb finder sted, ligger i udeblivelsen af handlinger, hvis foretagelse afhænger af det normale forløb i samfundslivet.

Disse betragtninger forekommer langt mere præcise som *begrundelse* for at strafsanktionere undladelser, idet tanken ledes hen på de i oplysningstiden udviklede straffeteorier om statens motiverede dannelse med deraf følgende ukrænkelige love og straffens sociale nyttehensyn.

Efter forf.'s færdiggørelse af fremstillingen »Die Garantenpflicht des Unterlassungstäters« er der i StGB § 13 indsat en bestemmelse, der regulerer de uegentlige undladelsesdelikter. Herved har den vesttyske lovgiver vedkendt sig problemet ved de uegentlige undladelsesdelikter, idet ligestillingen af passiv og aktiv gerningsmåde er bragt til udtryk i loven.

Bestemmelsen lyder således:

§ 13 Begehen durch Unterlassen. 1) Wer es unterlässt, einen Erfolg abzuwenden, der zum Tatbestand eines Strafgesetzes gehört, ist nach diesem Gesetz nur dann strafbar, wenn er rechtlich dafür einzustehen hat, dass der Erfolg nicht eintritt, und wenn das Unterlassen der Verwirklichung des gesetzlichen Tatbestandes durch ein Tun entspricht.

Som det vil fremgå, overlader straffebestemmelsen det til retsanvendelsen at afgøre, hvornår en undladelse ved fortolkning retligt kan sidestilles med en positiv handling. »Die Garantenpflicht des Unterlassungstäters« udgør derfor også i dag et væsentligt fortolkningsbidrag hertil.

Retspligten til at handle forudsætter, at gerningsmanden indestår som garant for afværgelse af en følge, og forf. tager sit udgangspunkt i kontrakt som ansvarsgrundlag.

Personer kan her ved garantens overtagelse af en bestemt stilling udsætte sig selv for større farer, end de ellers ville have gjort i tiltro til garantens dygtighed. Som eksempel nævnes, at den, der som livredder overvåger kapsvømning, indtager en garantstilling til afværgelse af drukneulykker.

Ligeledes indtager den, der som erfaren alpinist leder en bjergekspedition, en garantstilling til afværgelse af legemsskade.

Handlepligten kan endvidere følge af lov. F.eks. har forældre ifølge BGB § 1626 en omsorgspligt over for deres børn, der går ud på at forhindre legemsskade og livsfare.

Forf. anfører dernæst, at handlepligten kan opstå som følge af forudgående farlig virksomhed. De farekilder, som garanten er ansvarlig for, har han pligt til at kontrollere og herved for-

hindre, at fremmede retsgoder lider skade. Dette gælder for ejeren eller besidderen af maskiner, elektriske installationer og farlige indretninger i øvrigt.

Det skal bemærkes, at retspligtteorien eller garantlæren ikke anerkendes i dansk strafferetlig teori. Læren forkastes som uholdbar ud fra den betragtning, at der ikke altid kan påvises specielle regler uden for straffebestemmelsen, der foreskriver en bestemt handlemåde. Når passiviteten straffes i visse tilfælde, er det ofte således, at den ønskelige aktivitet herved fastslås som en retligt sanktioneret pligt. Herved fører retspligtteorien til en cirkelslutning.

Med disse bemærkninger in mente kan hele bogen med udbytte læses af enhver, der interesserer sig for undladelsesdelikter – såvel de egentlige som de uegentlige.

Mette-Lise Houman

Handelshøjskolen i København

Maria Henriette Abel: Vergewaltigung. Stereotypen in den Rechtsprechung und empirische Befunde. Beltz Verlag, 1988.

I en knap 300 sider stor rapport foretager Maria Abel en indholdsanalyse af 31 offentligjorte og 83 ikke-offentliggjorte voldtægtsdomme. Dommene er afsagt ved vesttyske domstole i perioden fra midten af 1970'erne til slutningen af 1980'erne.

Fremstillingen af de 114 domme, som udgør hovedparten af rapporten, er en deskriptiv gennemgang på grundlag af en model, forfatteren selv har skabt med det formål at undersøge følgende hypotese: De huller, der findes i lovgivningen vedrørende straf for voldtægt, udfyldes af domstolene med hverdagsteorier og værdiforestillinger om mænds og kvinders adfærd i bestemte situationer. Med hverdagsteorier mener Abel antagelser om virkeligheden, som ikke er empirisk efterprøvede. Værdiforestillingen supplerer hverdagsteorien med en stillingtagen til, om den antagede tilstand er god eller dårlig.

Hypotesen går videre ud på, at dommerne særligt knytter bestemte egenskaber til manden, nemlig aktivitet, aggressivitet og dominans, medens kvinden forventes at være passiv, tilpansningsdygtig, ængstelig og følelsesladet. Når domstolene i sin lovanvendelse implicit bygger på disse antagelser indskrænkes kvindens handlemuligheder i hverdagen til fordel for mandens.

Præsentationen af hypotese og undersøgelsesmateriale, samt en fyldestgørende deskription optager bogens første 200 sider, hvilket forekommer læseren at være meget. Noget tyder på at denne del af arbejdet også har overvældet forfatteren for der er herefter kun kondition til ca. 70 siders vurdering af dommeradfærdens legitimitet og rimelighed samt til formulering af krav om ændringer.

Trods sit ringere omfang er det vurderende arbejde velunderbygget, interessant og ligeså systematisk og overskueligt som deskriptionen.

Analysearbejdet har ført frem til en bekræftelse af alle væsentlige elementer i hypotesen. Det er i sig selv interessant, at de spørgsmål og problematikker, dommerne rejser i præmisserne afspejler bestemte kønsrelaterede forventninger til såvel offers som gerningsmands adfærd. Det er endvidere interessant, at forskellige dommere bruger samme faktum som argument både for og imod et bestemt resultat. Vurdering af offerets/vidnets troværdighed, herunder om der foreligger falsk anmeldelse, har en plads i de fleste domme. F.eks. er den kendsgerning, at et offer bruger p-piller anvendt som argument *for* at der foreligger falsk anmeldelse og i ca. ligeså mange tilfælde er p-pillen brugt som argument *imod* at der foreligger falsk anmeldelse. Ligeledes er den kendsgerning, at offeret græder i retten brugt som argument for troværdighed og det

modsatte og det er anvendt som argument for troværdighed, at offeret har anmeldt voldtægten til politiet straks, ligesom det i andre tilfælde har været et argument, at der først er sket anmeldelse senere.

For gerningsmandens vedkommende findes der eksempler på at det er en formildende omstændighed, at der alene var tale om behov for tilfredsstillelse af et seksuelt behov. Men det er også brugt som argument for en mildere straf, at gerningsmanden nærrede kærlige følelser overfor sit offer.

Abel understreger gang på gang, at der ikke er nogen indre sammenhæng i hvornår et faktum anvendes i præmisserne som argument for det ene eller det andet. Det ser ud til at være fuldstændig vilkårligt hvornår et faktum, som ivotrigt ikke ifølge lovgivningen er tillagt nogen retlig betydning, bliver udslagsgivende for om retten tror på et vidne. Denne vilkårlighed gælder ifølge forfatteren både i rettens stillingtagen til skyldsspørgsmålet og i strafudmålingen.

Efter at have afdækket hverdagsteorier og værdiforestillinger i lovanvendelsen stiller Abel det interessante spørgsmål: Svarer dommernes hverdagsteorier til virkeligheden? Hun har f.eks. konstateret, at dommerne generelt antager at voldtægtsforbrydelsen hænger sammen med et overfald, at gerningsmand og offer ikke kender hinanden på forhånd og at offeret bør gøre aktiv modstand under hele forbrydelsen. Disse antagelser sammenholdes med forskellige empiriske undersøgelser, som har vist, at i ca. en tredjedel af de voldtægtstilfælde, som er politiet bekendt, har der været tale om overfald, i et flertal af alle voldtægtstilfælde har der været en form for forudgående kommunikation imellem gerningsmand og offer samt at i et flertal af tilfældene har ofrene oplevet at der forelå en umiddelbar livstrussel og på trods heraf har 50-80% af ofrene ydet en aktiv modstand (forskellige undersøgelser har ført til forskellige resultater i dette spørgsmål). Forfatteren påpeger i ivotrigt, at modstand er uhensigtsmæssigt, fordi det skærper den faresituation, der foreligger, og generelt ikke fører til at gerningsmanden opgiver voldtægten.

En dansk undersøgelse (Voldtægt – på vej mod en helhedsforståelse, Carstensen m.fl.) har vist, at knap 60% af lidt under 200 voldtægtssager, hvoraf nogle førte til frifindelse, havde overfaldskaraktter. Den danske undersøgelse har ikke målt antallet af tilfælde med fysisk modstand, men forklarer hvorfor fysisk modstand ikke altid er det, kvinder griber til i en presset, angstfyldt situation (se endvidere herom: Gitte Spies i Kvinnerettslige studier nr. 25). Af dansk litteratur kan endvidere henvises til: Henning Beier: Voldtægtsforbryderen-Voldtægtsforbrydelsen, hvor meget af det empiriske materiale, som Abel anvender, omtales.

Abel peger på forslag til ændringer af den eksisterende tilstand på forskellige områder: Offeret skal have partsstatus, offeret skal have retsmidler imod hvad hun opfatter som forkert retlig vurdering af faktum, der skal være forbud mod omtale af offerets sædvanlige seksualadfærd, straffelovens voldtægtsparagraffer skal suppleres med en liste over hvilke forhold, der må have strafformildende virkning.

Det fremgår ikke af Abels bog om spørgsmålet om kriminalisering af uagtsom voldtægt har været overvejet som et muligt middel til at fremme et mere realistisk kønssyn i domstolene, ligesom der ikke er søgt efter forklaringer på hvorfor dommere vurderer, som de gør. Der foreligger således f.eks. ingen oplysninger om dommernes køn, deres sociale baggrund m.v. Et godt supplement til de oplysninger, bogen indeholder, havde det været, at også frifindende domme og deres præmisser indgik.

Janet Colaizzi: Homicidal insanity, 1800-1985. The University of Alabama Press, Alabama, 1989. 182 sider. 23.95 US\$. ISBN 0-8173-0404-5.

Bogen omhandler især den anglo-amerikanske retspsykiatris historie, men også franske og tyske psykiatere er nævnt. Forfatteren er historiker, og hendes centrale tese er at »from the beginning, psychiatrists have associated homicidal insanity with certain psychiatric phenomena«.

Med denne tese – og med bogens titel – mere end antydes, at der skulle findes en særlig form for sindssygdom, der kun eller især ytrer sig ved drabelig adfærd. Dette forekommer en nutidig dansk retspsykiater uheldig, og medhold får man i kapitel 3 i et citat fra 1858: »The existence of homicidal insanity ought never to be admitted without the proof of other symptoms of mental disease« (Bucknill og Tuke: *A Manual of Psychological Medicine*).

Psykiaterens opgave – at forsøge at adskille »mad« fra »bad« – har gennem årene givet anledning til megen debat, blandt andet i 1843, i sagen om drabet på en sekretær til den engelske premierminister. Gerningsmanden McNaughton var åbenlyst sindssyg, og det offentlige røre om sagen gav anledning til udformningen af de såkaldte McNaughton regler, hvorefter sindssygdom kun med visse specificerede tillægskriterier fritager for straf. De herved stadfæstede principper har op til vore dage haft stor vægt i anglo-amerikansk retsområde, så man kunne have ønsket at forfatteren havde refereret den afgørende sag og dens konsekvenser i stedet for blot at forudsætte den bekendt.

Forfatterens andet hovedemne er spørgsmålet om psykiaternes kompetance til at forudsige farlighed. I USA har siden 1960, anføres det, »farlighed« frem for behandlingsbehov været det fremherskende kriterium for tvangsindlæggelse af sindssyge. Tarasoff sagen endte i 1976 med at sagsøgerne fik medhold i deres påstand om at en psykiater burde have forhindret et drab ud fra sit professionelle kendskab til gerningsmanden. Hermed er der skabt præcedens for at det er psykiaternes juridiske ansvar at holde farlige sindssyge væk fra normale borgere, skriver Colaizzi. En samtidig udvikling i retning af at sikre patienter mod behandlings overgreb fra psykiatere har ikke gjort det lettere for fagets udøvere. Det er interessant i hvor høj grad de nævnte forhold er parallelle til den hjemlige situation, der er tilspidset med den nye Lov om frihedsberøvelse og anden tvang i psykiatrien.

Bogen igennem refereres nøjternt-køligt fra de mange, mange kilder, men savnet af et personligt engagement hos forfatteren giver indholdet et opremsende præg. Dertil behandles psykiatriske og medico-legale begreber så løst, at man får en mistanke om at forfatteren mangler de nødvendige forkundskaber for en seriøs fordybelse i det komplicerede stof.

Samlet opnås således kun et overfladisk bekendtskab med skiftende tiders retspsykiatriske fagområde, tankegang, teoridannelse og praksis.

Peter Gottlieb

Sct. Hans Hospital, Roskilde

Hans-Heinrich Jescheck: Lehrbuch des Strafrechts, Allgemeiner Teil. Duncker & Humblot, Berlin, 1988, 4. udgave. ISBN 3-428-06410-0, 48 + 931 sider.

Forfatteren er tidligere professor ved Freiburg Universitet og direktør for Max-Planck-Institutet for udenlandsk og international strafferet, nu præsident for Association Internationale de Droit Pénal. Bogen er en gennearbejdet og betydeligt udvidet udgave i forhold til 3. udga-

ve fra 1977. Som allerede bogens store sidetal – heraf 100 sider litteraturliste og stikordsregister – antyder, er der tale om en særdeles grundig gennemgang af tysk strafferets almindelige del. Bogen giver dels en meget klar og forståelig fremstilling af forfatterens egne fortolkninger, herunder deres begrundelse, og en lige så klar fremstilling af de afvigende fortolkninger, der har været fremført. Umiddelbart kan omfanget for en skandinav virke noget afskrækkende. Det bør derfor fremhæves, at fremstillingen af mange centrale emner, f.eks. forsætsbegreberne og den faktiske vildfarelse s. 266-283, både er klar, præcis og rimeligt kortfattet. Hertil bidrager forfatterens udbredte anvendelse af småtryk, således at læseren ved at holde sig til teksten i almindelige typer forholdsvis hurtigt får et godt overblik over det beskrevne område. Et yderligere forhold, som er med til at gøre fremstillingen pædagogisk, – måske især for udlændinge – er den udbredte anvendelse af specielt markerede eksempler, som gør det let at checke, om man har forstået fremstillingen. Som man kunne forvente, er der i forhold til de tidligere udgaver, sket en yderligere udbygning af de mange afsnit om udenlandsk ret, hvor der i meget kort form – næsten stikordsagtigt – gives en oversigt over temaets løsning i en række europæiske landes retssystemer og enkelte andre. Nu er brasiliansk strafferet i vidt omfang indarbejdet. Disse korte redegørelser er som hele bogens fremstilling suppleret med særdeles fyldige litteraturhenvisninger.

Bogen har fået et omfangsrigt og præcist stikordsregister og vil være et særdeles velegnet hjælpemiddel for den, der søger orientering om et problems behandling i tysk strafferet. Netop p.g.a. forfatterens brede horisont vil læseren ud over god besked om retsstillingen få en meget inspirerende fremstilling.

Gorm Toftegaard Nielsen
Aarhus Universitet

»Treat me right«: *Essays in Medical Law and Ethics of Ian Kennedy*. Clarendon Press. Oxford 1988. ISBN 0-19-825559-4. 363 s.

Forfatteren er professor i »Lægeansvar og Etik« (min oversættelse) – et fag der (endnu) ikke er udskilt som særlig videnskabelig disciplin i Danmark. Bogen er en samlet udgivelse af (reviderede) artikler og foredrag i perioden 1973-1985 om emner så forskellige som fosterets retsstilling – transplantationer – etik og moral ved at sikre livet for vanskabte børn og uafvendeligt døende samt retsvirkninger af kønsskifte.

Fremstillingen er populærvidenskabelig i bedste forstand – overvejelserne hviler på retspraksis 1882-1987, den debat afgørelserne har rejst samt på en evt. lovgivning.

Det engelske retssystems grundlag er fortsat i vidt omfang Common Law, og man tyr kun til lovgivning som nødløsning. Derved opnås inden for det retsområde bogen beskriver en rolig udvikling, der står i modsætning til danske hovsalsøsninger, hvor politikerne inspireres af enkeltssager, læserbreve og Gallup-tal.

Bogen har absolut interesse for beslutningstagere og debattører, der søger nuancerede overvejelser i ly af juridisk skarpsindighed. Og så er den let læst og spændende som en roman.

Birgitte Vestberg
Statsadvokat for Fyn m.v.

Maureen E. Montgomery: »Gilded prostitution«. Status, money, and transatlantic marriages, 1870-1914. Routledge, London 1989.

Prostitutionens historia udforskas ur en mængd olika perspektiv; denna bok representerar ett av de mera särpräglade. Montgomery analyserar de äktenskap som kring sekelskiftet ingicks mellan brittiska adelsmän och rika, amerikanska kvinnor. England upplevde under åren 1870-1914 en direkt »boom« i dessa transatlantiska äktenskap, som av samtida skribenter kallades »förgylld prostitution«.

Beteckningen »förgylld prostitution« analyseras i boken: a) som ett uttryck för det Yankee-hat som kring sekelskiftet florerade i England; b) som ett förtvivlat försök hos en hotad brittisk aristokrati att försvara sig mot USA:s nouveaux riches; c) som ett uttryck för ett massivt patriarkaliskt samhällssystem. Förgylld prostitution eller inte – men vilkendera parten var egentligen prostituerad i dessa allianser, den rika arvtagerskan eller den fattige baronen, greven, hertigen? Samtiden tenderade snarast att betrakta amerikanskorna både som prostituerade och som prostitutionskunder – de sålde sig för en titel och de utnyttjade skrupellöst mindre bemedlade, men hederliga adelsmän, samtidigt som de demoraliserade och vulgariserade hela det brittiska samhället.

Margaretha Järvinen
København

Martin Rademacher: Die Strafbarkeit wegen Verunreinigung eines Gewässers (§ 324 StGB), 280 s. incl. litteraturfortegnelse, udgivet af Peter Lang, Frankfurt am Main, 1989. ISBN 3-631-41734-9.

Forfatteren behandler kravet i StGB § 324 om, at en vandforurening for at være strafbar skal være »unbefugt«. Det er forfatterens opfattelse, at der inden for området forurenende udledninger i henhold til virksomme, men ikke fuldt lovlige tilladelser, kan udskilles en del udledninger, der – hidtil upåagt – er strafbare. Desuden analyseres indgående, i hvilket omfang udstederen af sådanne tilladelser kan straffes for medvirken til udledningen og i hvilket omfang manglende indskriden fra kontrolmyndighederne vil kunne medføre tilsvarende ansvar. Selv i forhold til de sidste års opstramning i Danmark, er der her tale om et forsøg på en så væsentlig udvidelse af det strafbares område, at man som læser uvægerligt må spørge sig selv, om det er god jura ved fortolkning at udvide det strafbare område til et omfang, så straf bliver det universielle styringsmiddel også for selve forvaltningen. Måske er det bedre at strafbarheden begrænses til de grove tilfælde.

Gorm Toftegaard Nielsen
Aarhus Universitet

Sheila McLean and Noreen Burrows (eds): The Legal Relevance of Gender. Some Aspects of Sex-Based Discrimination. MacMillan, London 1988.

Bogen, der består af 13 essays, er baseret på det første kursus i »Sex Discrimination and the Law«, der blev holdt på Glasgow University, i 1985-86. Den er ajour til april 1986.

Næsten alle retsområder, f.eks. statsret, arveret, ejendomsret, arbejdsret og folkeret behandles. Inden for strafferet og kriminologi er der to artikler: Chris Docherty's »Female Offenders«, der gennemgår forskellige teorier om, hvorfor kvinder begår kriminalitet, og Sheila McLean's »Female Victims in the Criminal Law«, der primært handler om voldtægt.

Bogen er velskrevet og letlæst og giver et indblik i et bredt spektrum af diskriminationsproblemer i engelsk ret.

Ruth Nielsen

Handelshøjskolen i København

Kleinknecht/Meyer: Strafprozessordnung mit GVG und Nebengesetzen. Beck'sche Kurz-Kommentare. 39. Aufl. Verlag C. H. Beck München 1989. ISBN 3-406-33780-5. lv + 2065 pp. Den komprimerede form giver rum til kolossalt mange domshenvisninger m.v. Anbefales varmt. Der er ikke væsentlige lovændringer siden 38. udgave. Et enkelt greb i overflødhedshornet: En dommer risikerer næsten aldrig inhabilitet p.g.a. medvirken til tidligere afgørelser (fængsling, sager imod medskyldige), men ikke sjældent ved at antyde forudindtagetthed under domsforhandlingen f.eks. ved en bemærkning som: »De er for retten typen på en vaneforbryder« eller ved at koncipere dommen under forsvarerens procedure!

Peter Garde

Retten i Hillerød

M. Anne Crowther & Brenda White: »On Sole and Conscience«. Aberdeen University Press, Aberdeen, 1988. ISBN 0-08-036407. 169 sider.

Bogen beskriver, som undertitlen også antyder udviklingen af retsmedicinen i Glasgow i perioden 1839-1988, altså 150 år. Alle retsmedicinske erklæringer til brug i kriminalsager skal i Scotland underskrives af retsmedicinere med den traditionelle ed »On Sole and Conscience«, deraf bogens titel.

Bogen beskriver overordentlig detaljeret udviklingen af retsmedicinen i Glasgow, som et af de første universiteter i Storbritannien, som fik selvstændig lærestol (regius professor) i retsmedicin. Scotland har i det hele taget været foregangsland, når det gjaldt retsmedicin som universitetsfag inden for den engelsksprogede verden, – og dette gælder stadig. Fra 1807 og indtil 1839 var Edinburgh Universitetet den eneste lægeskole i Storbritannien, som gav systematisk instruktion i retsmedicin.

Bogen beskriver minutøst »kongerækken« af retsmedicinske professorer i Glasgow fra den første i 1839 og indtil dato, i alt 8. De mindste detaljer – helt ned til obduktionsbordenes indretning, vandhanernes placering m.v. – gennemgås, ligesom de enkelte professorers mest kendte sager omtales i mindste detalje, lejlighedsvis med ordret gengivelse af de retsmedicinske udsagn.

Hovedvægten lægges ret naturligt på beskrivelse af Glaister-familiens indsats for disciplinen. Far og søn, John Glaister Sr. og Jr., beklædte lærestolen i retsmedicin ved Glasgow Universitetet fra 1898-1962, altså knapt halvdelen af den periode, der beskrives.

Bogens forfattere er »social historians«, og de har således ingen speciel retsmedicinsk erfaring. På baggrund heraf må man beundre deres evne ved gennemgangen af de forskellige sager til at fremdrage de mere centrale forhold, som har haft afgørende indflydelse på retssagernes udfald. Kildematerialet er overordentligt omfattende og for en stor dels vedkommende ikke tidligere publiceret, ligesom stikordsregistret er omfattende og sufficient.

Bogen viser udviklingen i skotsk retsmedicin fra en periode, hvor retsmedicineren var en slags medicinsk detektiv, der som enkeltperson foretog alle biologiske undersøgelser i kriminalsager uden videnskabelig baggrund og frem til retsmedicinens nuværende placering, hvor undersøgelsesmetoder hviler på videnskabeligt grundlag, ligesom retsmedicinske undersøgelser nu om dage er et teamwork med deltagelse af flere specialister.

Bogen er velskrevet, og man nikker genkendende til omtalen af de inden for retsmedicinen berømte kriminalsager. Bogen har næppe større almen interesse, men for retsmedicinere og personer, som interesserer sig for retsmedicinsk historie, indeholder bogen meget af interesse.

Jørn Simonsen

Retsmedicinsk Institut, København

Robert M. Schwartz: Policing the Poor in Eighteenth-Century France. The University of North Carolina Press. 321 s. US\$ 49.50. ISBN 0-8078-1735x.

Schwartz' bog om politiet og de fattige i 1700-tallets Frankrig bygger på arkivstudier. Et stort, originalt kildemateriale fra politi og fængselsvæsen i distriktet Caen i Normandiet er gennemgået og efterfølgende underkastet en statistisk bearbejdning.

Denne viser, at der fra statsmagtens side i to perioder – fra 1724 til 1733 men navnlig fra 1768 og op til revolutionsåret 1789 – blev slået hårdt ned på de grupper af befolkningen, som demografiske faktorer tvang til tiggerstaven. Reglerne om tiggeri og lediggang skærpedes. Politiet, hvilket i første række vil sige det militært organiserede statspoliti *le maréchaussée*, blev gennemgribende reorganiseret og effektiviseret; og statsmagten indrettede særlige *dépôts de mendicité* dvs. tvangsarbejdsanstalter, der kunne modtage disse fattige.

Alexis de Tocqueville har om *l'Ancien Régime* sagt, at retten var streng, men håndhævelsen slap. Med sin undersøgelse sætter Robert M. Schwartz et tankevækkende spørgsmålstejn ved Tocquevilles karakteristik.

Henrik Stevnsborg

Københavns Universitet

Frank Lindblad: Sexuella övergrepp mot barn. Karakteristika och utredningsmetodik. Stockholm 1989. ISBN 91-7900-840-2.

Bogen er led i samarbejdsprojekt mellem Stockholms Socialförvaltning og Barn- og ungdomspsykiatriske kliniken ved St. Görans sjukhus. Den omfatter to af flere børnepsykiatriske spørgsmål i forbindelse med seksuelle overgreb, nemlig overgrebenes forudsætninger og karakter samt somatisk og psykiatrisk utredningsmetodik. Undersøgelsens population er tilfælde af mistanke om overgreb på børn i alderen 1-17 år i en 2½ års periode. Tilfældene førte alle

til politianmeldelse. Det interessanteste ved bogen er dens beskrivelse af, hvordan en hermeneutisk tilgang til sagerne gør det muligt at forstå baggrunden for, hvordan mistankerne er opstået.

Beth Grothe Nielsen

Århus

NY LITTERATUR

- Thomas Anderberg: Suicide. Definitions, Causes, and Values.* Lund University Press 1989. ISBN 91-7966-092-4. iii + 318 s.
- Majgull Axelsson: Rossario är död.* Dokumentärroman. Tidens förlag Kristianstad 1989. ISBN 91-550-3446-2. 376 s. (Om barnprostitution og sexturisme på Philippinerne).
- Christopher Bagley & Kathleen King: Child Sexual Abuse. The Search for Healing.* Tavistock/Routledge London 1990. ISBN 0-415-00606-6. ix + 276 s. £10.99.
- Leif Blomberg et al.: Computerpirater. Hacking, datasikkerhed, virus.* Datatid Kbh. 1989. ISBN 87-89233-02-6. 163 s.
- Raymond Boudon & Francois Bourricaud: A Critical Dictionary of Sociology. Selected & translated by Peter Hamilton.* Routledge London 1989. ISBN 0-415-01745-9. xiii + 438 s. £40.00.
- Kåre Bødal & Inger Marie Fridhov: Straff som fortjent? 440 narkoselgere dømt etter § 162 til mer enn 3 års fengsel i perioden 1980-1988.* Delrapport I. Justisdepartementet Oslo 1989. 48 s.
- Changing Victim Policy: The United Nations Victim Declaration and Recent Developments in Europe.* Report on the Meeting of an ad hoc Expert Group meeting. Helsinki 1989. ISBN 951-47-2940-4. 218 s.
- Robert Chesshyre: The Force. Inside the Police.* Sidgwick & Jackson London 1989. ISBN 0-283-99872-5. xii + 227 s.
- K. D. Ewing: The Right to Strike in Britain.* Kluwer 1989 Deventer. ISBN 90-6544-411-4. Dfl. 49.
- Hedda Giertsen: Egne og andres standarder. Utlendingers møte med politi og rettsvesen – erfaringer og forståelsesmåter.* Institutt for kriminologi og strafferett Oslo 1990. 173 s. ISBN 82-7100-075-6. 70 n.kr.
- H. N. Giri: Consumers, Crimes and the Law.* Ashish Publishing House, New Delhi, 1987. ISBN 81-7024-079-4. xxiv + 349 s.
- Turid Heiberg et al.: Makt og langkølle. Søkelys på politiet.* Tiden Norsk Forlag Oslo 1989. ISBN 82-10-03256-9. 218 s.
- Lotte Jacobsen: Dansk Juridisk Bibliografi 1988-89.* Det kongelige Bibliotek Kbh. 1989. ISBN 87-7023-626-7. 222 s.
- Marianne Uldall Jepsen: Kokain – en bog for nøglepersoner.* Alkohol- og narkotikarådet Kbh. 1989. ISBN 87-88285-61-8. 64 s.
- Birgit Johansen: Incest. En beretning om seksuelt misbrug af børn.* Ekstra Bladets Forlag Kbh. 1989. ISBN 87-7731-04-1. 144 s. 149 d.kr.
- Annette Kuhn: Cinema, Censorship and Sexuality, 1909-1925.* Routledge London 1989. ISBN 0-415-04303-4 (pbk). xv + 160 s.
- Frank Lindblad: Sexuella övergrepp mot barn. Karakteristika och utredningsmetodik.* Hud- dinge Sjukhus Stockholm 1989. 43 s.
- Per Lindqvist: Violence against a person. The role of mental disorder and abuse.* A study of homicides and an analysis of criminality in a cohort of patients with schizofrenia. Umeå University 1989. 176 s.
- Linda Mahood: The Magdalenes. Prostitution in the Nineteenth Century.* Routledge London 1990. ISBN 0-0415-00166-8. x + 205 s.